

α περισσότερα επαναστατικά και αντισυστημικά κινήματα, όπως και τα κινήματα χειραφέτησης, έχουν «παράξει» ισχυρές πολιτικές ηγεσίες. Στο μυαλό έρχονται μορφές, όπως ο Εμιλιάνο Ζαπάτα και ο Πάντος Βίγια, που αναδύθηκαν από τη Μεξικανική Επανάσταση, ο Λένιν και ο Τρότσκι (παλιός εξόριστος του café Zentral στη Βιέννη) που αναδύθηκαν από τη Ρωσική Επανάσταση. Οι Αμερικανοί αναρχικοί είχαν την Εμα Γκόλντνταν, οι Ιστανοί σύντροφοι τους είχαν τον Μπουεναβεντούρα Ντουρούτι στη διάρκεια του Εμφυλίου. Το κίνημα της Απελευθέρωσης των Μαύρων στις ΗΠΑ μάς έδωσε σπουδαίες μορφές, όπως τον Μάρτιν Λούθερ Κινγκ, τον Μάλκολμ Χ., την Αντζέλα Ντέιβις, ηγέτιδα των Μαύρων Πανθήρων και αργότερα του φεμινιστικού κινήματος. Για να μην πούμε για τον υποδιοικητή Μάρκος, που υπήρξε ταυτόχρονα η έκφραση αλλά και ο διεθνής εκπρόσωπος της εξαιρετικής επαναστατικής αφύπνισης των ιθαγενών κολασμένων όλης της γης. Και η λίστα είναι μακριά...

Παρ' όλα αυτά ξέρουμε -και πρέπει σήμερα να έχουμε πλήρη συναίσθηση- πως μια πολύ ισχυρή πολιτική ηγεσία μπορεί να έχει καταστροφικές συνέπειες. Ο νεαρός Τρότσκι σε μια πολεμική κριτική για τον Λένιν (το 1904) είχε προβλέψει ξεκάθαρα τον κίνδυνο: πρώτα το Κόμμα υποκαθιστά το προλεταριάτο, μετά η Κεντρική Επιτροπή υποκαθιστά το Κόμμα και, τέλος, ένας παντοδύναμος γενικός γραμματέας υποκαθιστά την Κεντρική Επιτροπή. Αυτή ήταν πράγματι μια προφητική ενόραση, όπως έδειξε το τραγικό πεπρωμένο της Ρωσικής Επανάστασης. Όμως η κριτική του Τρότσκι για τον Λένιν δεν εμπόδισε τον ισχυρό ηγέτη της νεαρής Σοβιετικής Δημοκρατίας να συντρίψει την εξέγερση των αναρχικών ναυτικών στην Κρονστάνδη.

O σπουδαίος Γερμανός κοινωνιολόγος Μαξ Βέμπερ όρισε κάποτε την αντιπροσωπευτική δημοκρατία ως ένα καθεστώς, όπου ένας ισχυρός και χαρισματικός πολιτικός ηγέτης, αφού πρώτα εκλεγεί από την πλειοψηφία, λέει στον λαό: «Τώρα σκάστε και αφήστε με να κυβερνήσω!» Μετά από έναν αιώνα επιτέλον εμπειρίας που πληρώθηκε ακριβά, θα έπρεπε να είχαμε πλέον πειστεί πως μια δημοκρατικά εκλεγμένη πολιτική ηγεσία θα έπρεπε να τοποθετείται ακριβώς στους αντίποδες αυτού του μοντέλου... Θα πρέπει δηλαδή η ηγεσία να βρίσκεται συνέχεια υπό τον έλεγχο και την κριτική εποπτεία του εκλογικού σώματος και η εξουσία της να περιορίζεται από το δημοκρατικό δικαίωμα να αποπέμψει όποιον ηγέτη φαίνεται να προδίδει ή να αποτυγχάνει να τηρήσει τις προεκλογικές δεσμεύσεις του, χάρη στις οποίες εκλέχθηκε.

Ισως η ιδανική πολιτική ηγεσία λοιπόν να είναι αυτή που εργάζεται για την ίδια της την πτώση - τη δημιουργία, δηλαδή, της δυνατότητας μετακίνησης της εξουσίας από μια συγκεντρωτική, μονολιθική ηγεσία προς το

Των ΜΙΚΑΕΛ ΛΕΒΙ * και ΕΛΕΝΗΣ ΒΑΡΙΚΑ **
Μετάφραση από τα αγγλικά: Γ. Τσιάρας

Η μόνη διέξοδος στην οποία μπορούμε να ελπίζουμε, ή που τουλάχιστον αξίζει να ακολουθήσουμε, είναι αυτή της δημοκρατικής αυτο-οργάνωσης και της ελεύθερης έκφρασης όλων ανεξαιρέτως των «υφισταμένων»,

αυτοοργανωμένο πλήθος των καταπιεσμένων. Αν «μόνο η εξουσία μπορεί να σταματήσει την εξουσία», τότε αυτό θα σήμαινε για την Αριστερά μια ευρεία και συνεχίζουμενη συζήτηση για την εξουδετέρωση αυτού που ο αντιφρονών μπολσεβίκος Κριστιάν Ρακόφσκι αποκάλεσε το 1928 «οι επαγγελματικοί κίνδυνοι της εξουσίας».

Τις τελευταίες δεκαετίες, και ιδιαίτερα από το 1960 ως σήμερα, πολλά κοινωνικά και πολιτικά κινήματα έχουν ενεργοποιήσει ξανά αυτή τη διαμάχη: από τα πρώτα φεμινιστικά, οικολογικά και ομοφυλοφυλικά κινήματα των δεκαετιών του '60 και του '70 ως το αμερικανικό κίνημα Οccupy, τους «Αγανακτισμένους» και άλλα νεανικά κινήματα απ' όλο τον κόσμο, ο πόθος για εκδημοκρατισμό, αυτοκαθορισμό και χειραφέτηση μας θυμίζει το παλιό αξιώμα της Διεθνούς («Il n'est pas de sauveur supreme», Δεν υπάρχει ανώτατος σωτήρας), την υπόσχεση ότι «της γης οι δούλοι και ραγιάδες μοναχοί τους θα σωθούν»⁽¹⁾. Μια υπόσχεση που δείχνει, πέρα από τις προσωπολατρικές ή μονολιθικές ηγε-

σίες, την ανάγκη να εφεύρουμε νέους κανόνες πολιτικής πράξης βασισμένους στον διάλογο και την αντιπράθεση πολιτικών προοπτικών και κατευθύνσεων.

Ω στόσο καμιά δέσμη από «τσιτάτα» δεν μπορεί να εγγυηθεί πως η πολιτική ηγεσία δεν θα ξεπέσει στη γραφειοκρατία, τη διαφθορά, την αυταρχική διακυβέρνηση, όπως τόσα εκατομμύρια διδάχθηκαν τον περασμένο αιώνα. Δεν υπάρχουν εγγυήσεις στις ιστορικές διαδικασίες. Ο μόνος σοσιαλισμός για τον οποίο μπορούμε να παλέψουμε, όπως υποστήριζε ο μακαρίτης Στιούαρτ Χολ, είναι ένας σοσιαλισμός χωρίς εγγυήσεις. Και η μόνη διέξοδος στην οποία μπορούμε να ελπίζουμε, ή που τουλάχιστον αξίζει να ακολουθήσουμε, είναι αυτή της δημοκρατικής αυτο-οργάνωσης και της ελεύθερης έκφρασης όλων ανεξαιρέτως των «υφισταμένων», με όλη την ταξική, εθνική, θρησκευτική ποικιλία τους, πέρα από φυλές και φύλα. Οχι εν ονόματι μιας φανατικής, αφηρημένης αντίληψης για τη δημοκρατία, αλλά γιατί, όπως σημείωσε η Ρόζα Λούξεμπουργκ πριν από έναν αιώνα στη μονογραφία της για τη Ρωσική Επανάσταση (1918), η διαφωνία, ο πλουραλισμός των απόφεων, δεν είναι μια «ατέλεια του επαναστατικού κινήματος που μπορεί να διορθωθεί από ένα καλύτερο και πιο αναλυτικό πρόγραμμα. Τα προγράμματα μας λένε τι δεν πρέπει να γίνει. Εχουν πρωτίστως αρνητικό χαρακτήρα». Άλλα τα «χλιάδες συγκεκριμένα, πρακτικά μέτρα, μικρά και μεγάλα, που είναι απαραίτητα για την εισαγωγή των σοσιαλιστικών αρχών στην οικονομία, το δίκαιο και τις κοινωνικές σχέσεις, μπορούν να προκύψουν μόνο από το σχολείο των λαϊκών εμπειριών, όπως αυτές εκφράζονται, συγκρούονται, μοιράζονται και επανερμηνεύονται στην πορεία της ενεργού και απεριόριστης πολιτικής ζωής για όλους – αυτό που η Χάνα Αρεντ θα αποκαλούσε «vita activa».

Καμία πολιτική ηγεσία δεν μπορεί να το υποκαταστήσει αυτό και κανένας ηγέτης, όσο προκινέντως κι αν είναι, δεν μπορεί να «φερει την ελεύθερια στον λαό». Οπως έγραψε κάποτε ο μεγάλος μαύρος Αμερικανός συνδικαλιστής Φίλιπ Ράντολφ: «Η ελεύθερια μιας φυλής, ενώς έθνους ή μιας τάξης πρέπει να έλθει μόνο από τα μέσα, η ελεύθερια δεν είναι ποτέ δεδομένη, κερδίζεται, η δικαιοσύνη ποτέ δεν προσφέρεται, αποστάται. Η ελεύθερια και η δικαιοσύνη πρέπει να κερδίζονται με τον αγώνα των καταπιεσμένων όλων των χωρών και των φυλών και ο αγώνας πρέπει να είναι συνεχής, γιατί η ελεύθερια δεν είναι ποτέ ένα τετελεσμένο γεγονός, αλλά μια διαρκής, εξελισσόμενη διαδικασία».

* Επίτιμος διευθυντής Κοινωνιολογικών Ερευνών στο Εθνικό Κέντρο Επιστημονικής Ερευνας της Γαλλίας

** Καθηγήτρια Πολιτικών Επιστημών

(1) Ελληνικά στο κείμενο